

El Dr. Valentí Carulla Margenat, trajectòria professional i relació amb Viladrau

FERRAN TOLOSA CABANÍ

*Dr. Valentí Carulla Margenat, professional career
and relationship with Viladrau*

L'any 2023 es compleixen cent anys de la mort del Dr. Valentí Carulla Margenat el qual durant uns anys va estiuejar a Viladrau. Per aquest motiu hem considerat necessari escriure un article sobre la seva obra a Viladrau, la qual és el resultat de la seva activitat com a Catedràtic de Terapèutica de la Universitat de Barcelona, com a membre de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona i principalment com a Rector del districte universitari de Catalunya i de Balears. La seva empremta en la promoció de escoles i mutualitats escolars arreu de Catalunya va ser probablement el seu llegat principal.

Paraules clau: Valentí Carulla, escoles rurals, Viladrau

The year 2023 marks the centenary of Dr. Valentí Carulla Margenat's death, who summered in Viladrau for a few years. For this reason we have considered it necessary to write an article about his work in Viladrau, which is the result of his activity as a Professor of Therapeutics at the University of Barcelona, as a member of the Royal Academy of Medicine of Barcelona and mainly as a Rector of the university district of Catalonia and the Balearic Islands. His mark on the promotion of schools and mutual schools throughout Catalonia was probably his main legacy.

Keywords: Valentí Carulla, rural schools, Viladrau

A principis del segle XX el nostre país tenia dèficits estructurals en molts camps i el de l'ensenyament n'era un d'ells. Valentí Carulla era molt conscient de la situació i els seus càrrecs com a professor de Terapèutica, com a cap administratiu de l'Hospital Clínic, com a rector del districte universitari de Catalunya i Balears i com a membre (també president) de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya li permeteren articular els mecanismes per tal de millorar les condicions tant de l'Hospital Clínic així com, i principalment, el món de l'ensenyament primari a Catalunya i a les Balears.

La seva gestió va deixar petja i encara avui podem observar algunes de les antigues edificacions escolars que ell va promoure. Dins les pàgines que segueixen s'hi pot trobar gran part de la seva obra a Viladrau, i amb ella ens permet tenir una imatge dels seus esforços per a millorar i augmentar el nombre d'edificis escolars arreu de Catalunya, així com de millorar les condicions dels mestres per tal d'aconseguir una educació actualitzada a la societat de les primeries del segle passat.

BIOGRAFIA

Valentí Carulla era fill de Claudi Carulla Herp i de Josefa Margenat i Bonaplata. Va néixer a Sarrià (Barcelona) el 5 d'agost de 1864 en el si d'una família modesta. Els estudis de batxillerat els va fer a l'Institut de Sarrià amb notes d'excel·lent, on va acabar als 12 anys (Fuster 1978). Als 17 anys va patir una tuberculosi i Eusebi Bofill i Bufill, amic seu que tenia una farmàcia a la plaça de Sant Agustí Vell de Barcelona, el va convèncer d'anar a ca l'Herbolari (Viladrau) per a recuperar-se de la malaltia, lloc on s'hi va estar 16 mesos (Bofill 2004 i Guerra 1924). En algun moment de la seva estada a Viladrau va ser convidat per Ramon Bofill i Gallés al mas Noguer de Viladrau per a completar la seva recuperació. Arran d'aquesta trobada ambdós promogueren l'arribada d'estiuejants al poble (Bofill 2004 i Bofill 2005), fet de gran importància per Viladrau, donat que significà un impuls cap al desenvolupament residencial de la burgesia barcelonina com a lloc d'estiueig. Ramon Bofill va estudiar a Barcelona i en aquell moment va coincidir amb Valentí Carulla (Bofill 2005).

El 15 d'agost de 1898 l'Ajuntament de Viladrau va nomenar Valentí Carulla i Ignació Bofill per a constituir la comissió per la subscripció voluntària entre "*vecinos y forasteros*" per a dur a terme la nova carretera (Bofill 2005).

Els estiuejants de Viladrau varen sol·licitar a l'Ajuntament de Viladrau celebrar el 20 d'agost de 1905 els Jocs Florals. Entre ells hi havia el Dr. Carulla que a més va aportar diners per un dels premis, i Guerau de Liost,

que actuà com a secretari. Foren premiats Ma. Antònia Salvà, Rafael Masó, Emili Vallès, Josep Carner i Miquel Costa i Llobera.

Com hem dit, Valentí Carulla acaba el batxillerat a l'Institut de Sarrià (Barcelona) als 12 anys. Va estudiar inicialment la carrera de Farmàcia, de la qual es va llicenciar als 17 anys (1881); com alumne, mentre estudiava Farmàcia, va fer pràctiques a la farmàcia dels germans Segimon i Eusebi Bofill a Barcelona. Després va estudiar la carrera de Medicina a la Facultat de Medicina de Barcelona on va obtenir "excel·lent" en totes les assignatures, a més de 8 premis extraordinaris acabant amb la qualificació d'excel·lent tant en la llicenciatura com en el doctorat. Això li va merèixer ser inscrit en el Llibre d'Honor de la Universitat de Barcelona. Durant el seu període d'estudiant fou intern per oposició a Tècnica Anatòmica. El 4 de juny de 1891 fa ser anomenat ajudant de classes pràctiques de Fisiologia, va ser deixeble de Ramon Coll i Pujol, catedràtic de Fisiologia i treballà amb Jaume Pi i Suñer (Bofill 2005), fent patologia experimental; el 13 de maig de 1892 va ser intern remunerat per oposició de l'assignatura de Tècnica Anatòmica, Terapèutica i Patologia General, a més de ser docent a Medicina Legal, Clínica Mèdica i Higiene i el 18 d'octubre de 1903, auxiliar numerari de la Facultat (Carreras 1954). Des de l'inici dels seus estudis va mostrar interès per la terapèutica, i va orientar els seus estudis cap a aquesta branca de la medicina. Presentà la seva tesi doctoral a Madrid el 15 de setembre 1895 amb el títol: "*El azul de metileno en medicina: individualidad clínica del mismo*" i el 9 d'octubre li fou admesa i en realitzà l'exercici. Va ser qualificada per unanimitat amb excel·lent. El president del Tribunal fou el Dr. Julián Calleja, els vocals els Drs. Amalio Gimeno, Manuel A. Sañudo i José Grinda. El vocal-secretari, el Dr. F. de Castro (Carulla 1895). El treball de la tesi s'inicia amb l'anàlisi de la química del blau de metilè i cita a continuació treballs que indiquen l'eficàcia terapèutica de la substància com a antisèptic. Posteriorment refereix la seva eficàcia en diverses malalties com angines diftèriques o no, la malària, la blennorràgia, llagues i cita casos concrets en els quals l'ha emprat.

Jaime Peyrí escriu una crònica dels seus estudis de medicina i fa referència a l'assignatura *Fisiologia teòrica y experimental* que donava Ramon Coll i Pujol i que Carulla feia classes pràctiques de química digestiva dos dies a la setmana durant el curs 1894-95. Carulla també feia d'ajudant del professor Jaume Pi Suñer a Patologia General i col·laborava amb ell en la experimentació amb animals al curs 1895-96.

Com a docent es va iniciar com Professor Auxiliar de Farmàcia Pràctica el 1903. Més endavant, el 1904, fou Secretari de la Facultat (Peyrí). El 24 d'abril de 1904 va obtenir per oposició la càtedra de Terapèutica de la

Universidad de Sevilla, i el mateix any per concurs de trasllat al cap de tres mesos va ocupar la càtedra de la mateixa disciplina (Terapèutica, Matèria Mèdica i Art de Receptar) a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona en substitució de Nicolau Homs i Pascuets mort el 1901, si bé aquest ocupava una càtedra de Clínica Mèdica. La seva preparació química com a farmacèutic li permetia de tenir uns coneixements profunds en aquest camp. Essent catedràtic es va oferir per al trasllat i posada en marxa el nou Hospital Clínic, el qual fou inaugurat el 1907, fet del qual en parlarem més endavant. Va ampliar el Departament de Terapèutica (1908-1909), amb la instal·lació de Röntgenologia (1912), va promoure la construcció d'una càmera d'inhalacions de Radi (1913) i va contribuir a la fundació de la Societat "Radium Barcelona" (1914). A més, fou l'impulsor del Departament de Hidroteràpia i Fisioteràpia a la Facultat de Medicina de Barcelona (Fuster 1970).

Quan la Facultat de Medicina es va instal·lar en l'actual edifici, ell n'ocupava la càtedra de Terapèutica. Pere Pons, insigne internista, que fou deixeble seu en el tercer curs de la carrera, explica que el Dr. Carulla feia les classes vestit amb toga i birret, pujava a la tarima amb una pompa que encara feia ressaltar més el seu aspecte d'home imponent amb la seva barba, bigoti i generosa cabellera amb ratlla lateral. El mateix Pons en diu que explicava de manera pausada i ordenada, amb sentit pràctic (Pons 1964). De fet, Carulla fou el darrer professor que usà el capell de copa i la levita. A contracor, al final de la seva vida va substituir el capell de copa pel de "fong". Com succeeix amb cada professor, hi havia classes que eren especialment brillants i això succeïa, quan explicava la "Digital" (AA.VV. 1959).

L'any 1909, el Dr. Carulla va fundar la revista *Therapia* (subtitulada *Revista bimensual de informació de Terapèutica, agentes físicos, farmacológicos, biológicos y psíquicos*) que ell mateix va dirigir fins el 1919. El primer número va sortir el 28 de febrer de 1909 i era la primera revista que englobava els aspectes terapèutics dels "raig X". El secretari de Redacció fou J. Peyri i l'administrador també secretari de redacció fou Ramon San Ricart, el qual va participar en la fundació de la revista. El Dr. San va treballar amb Valentí Carulla i esdevingué professor auxiliar a la càtedra de Terapèutica Física de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona. El Dr. Carulla també va col·laborar activament amb la *Revista Hidrològica* i en els *Anales de Electrobiología*. El mateix Carulla va incloure en els curs 1907 i 1908 i posteriorment, vuit conferències teòrico-pràctiques en Terapèutica Radiològica donades per Comas i Prió així com "Electrologia" per E. Cirera (Medina 1996).

A l'opuscle que la Junta Administrativa de l'Hospital Clínic va dedicar a Valentí Carulla poc després de la seva mort s'hi pot llegir en relació a l'inici de la activitat en el nou hospital

... fue en aquel momento de indecisión cuando surgió, voluntario y providencial, el Dr. D. Valentín Carulla, joven catedrático de Terapéutica y médico de creciente prestigio y ofreciendo para tamaña empresa su buena voluntad a la Junta Administrativa, con una fe tan contundente y serena en el éxito inmediato... (AA.VV. 1924).

Als 37 anys va ingressar a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona cobrint una plaça vacant de farmacèutic. Va ser elegit Acadèmic Numerari el 15 de desembre de 1896, però no va fer el discurs d'entrada fins l'11 de gener del 1901 quan ingressà a aquesta institució en substitució del professor Francesc Arola i Domènech, també doctor en Farmàcia i Catedràtic a la Universitat de Barcelona. El seu discurs de recepció va ser "*Consideraciones sobre el Arte de Formular*" que va tenir resposta de l'Acadèmia per part del Dr Joan Giné i Partagàs. Va pertànyer a la *Sección Sexta de Farmacia y Farmacología* i a la *Comisión Quinta de examen de remedios nuevos y secretos*. Transcrivim una part del seu discurs d'ingrés:

Al cobijarme en la sección de Farmacia y Farmacología ya que el alumiz y el tubo de ensayo fueron los primeros dientes de mi niñez científica, es una justa recordanza a mis prístinas aficiones y en loor y prez de aquella profesión que alentando mis deseos, por el mar de las ciencias médicas, al puerto de la medicina me condujo...

Posteriorment, als 49 anys va ser nomenat Rector Magnífic de la Universitat de Barcelona per Real Decret el 16 d'octubre de 1913 i va prendre possessió al Paraním de la Universitat el 29 d'octubre del mateix any. Ho va ser durant 10 anys, fins el 1923, quan va morir. Havia substituït a Joaquim Bonet i Amigó. El Dr. Peyrí va escriure en relació al seu nomenament:

El nomenament del Dr. Carulla Margenat no fou per a ningú cap sorpresa; es preveia de seguida, donades les demostrades capacitats d'economista en la bona marxa econòmica de la Universitat i es pensà en la justícia de totes les seves decisions; però hom no pensà que abandonés absolutament tot, els clients, el gust pels treballs d'investigació i àdhuc la tranquil·litat personal, per a dedicar-se al treball d'organitzador de la Universitat i sobre tot al de lluitador estoic per la primera ensenyança (Fuster 1970).

Com a Rector es va procurar amb molt interès de la manca d'escoles primàries donat el fet que depenien de la universitat, i va potenciar el desenvolupament de l'ensenyament primari, amb la promoció d'edificis escolars, de material pedagògic i de mestres. Una de les grans empremtes que Carulla va deixar fou la promoció de l'escola primària principalment en la construcció d'edificis escolars. Per tal de realitzar aquesta feina va

tenir una gran ajuda amb Manuel Ibarz i Borràs (Inspector d'ensenyament primerenc de Girona i autor de moltes publicacions per a escolars) amb el qual acostumava a visitar les obres i coordinar les gestions per a construir escoles. També feia els nomenaments i cessaments de mestres de les diverses escoles. Com hem comentat abans, per tal de disposar de recursos econòmics va haver de trobar finançament del Govern de Madrid, dels ajuntaments, d'entitats bancàries i de particulars solvents, feines totes elles complexes, com es pot imaginar.

El Dr. Carulla manifestà en diverses ocasions:

Els infants s'inicien en el ensenyament, no amb llibres, sinó amb les coses que l'envolten, els objectes reals i les seves formes, la contemplació de la Natura i els seus fenòmens, la intel·ligència despertant aptituds i vocacions, exercitant la voluntat en la pràctica del bé i formar el caràcter.

VILADRAU I LA SEVA ESCOLA

Viladrau va ser per el Dr. Carulla un lloc de referència, ja que hi anava sovint a passar temporades durant l'estiu. Com hem dit anteriorment, va fer estades a ca l'Herbolari i al Noguer per a recuperar-se d'una malaltia pulmonar. Donat el fet que recomanava estades al poble, fou un dels promotors de l'inici de l'estiueig a Viladrau. Carulla havia comprat el solar que va cedir a l'Ajuntament per a la construcció de l'escola i el nou Ajuntament (Puigverd 2019).

El diumenge 5 de setembre de 1915 al matí es va celebrar la inauguració de l'escola de nens i nenes a l'edifici construït recentment. Transcrivim a continuació la informació que va publicar el diari "La Vanguardia" el 6 de setembre de 1915 en relació a la nova escola:

La escuela que se inauguraba era uno de los cuerpos de los tres de que ha de constar el edificio. Es el correspondiente a la escuela de niños que con tanto acierto dirigió el maestro Don Francisco Navés. El cuerpo del centro estará destinado a Casa Consistorial y el de la izquierda a escuela de niñas.

El terreno para dicho edificio fue cedido por el doctor Carulla y el Ayuntamiento de Viladrau por iniciativa del rector, votó un empréstito de 12.236,50 pesetas contando con los intereses y la amortización en cinco años, al cinco por ciento de interés, cuyo presupuesto fue cubierto con el esfuerzo de los habitantes de Viladrau.

El edificio es hermosísimo y por lo demás esbelto, y ha sido construido bajo los planos y dirección del arquitecto Luis Planas.

Consta la escuela inaugurada de una superficie de ochenta metros cuadrados, es capaz para sesenta niños y reúne las más inmejorables condiciones de luz, ventilación, higiene y elegancia. Todo el material pedagógico que en

la escuela figura ha sido regalado por el doctor Carulla, llamando poderosamente la atención las elegantes mesas bipersonales que en ella figuran.

Con razón puede calificarse de escuela modelo, ya que en la misma no se ha cometido gasto alguno. Junto a la escuela figura la casa destinada al maestro que no puede ser ni más espaciosa ni mejor distribuida.

Inauguració de la nova escola de Viladrau, amb l'assistència del governador de la Província i el rector de la Universitat de Barcelona (Arxiu ABC, 1915).

Valentí Carulla sortí cap a Viladrau el dijous tarda, però altres autoritats ho feren el mateix diumenge matí en un tren ràpid, entre ells el diputat Sr. Ventosa i Calvell, l'Inspector de primera ensenyança Don Dimas Fernández, el Dr. San Ricart, el secretari particular del rector Don Lucas Argilés i periodistes. Es van excusar els presidents de les Diputacions de Barcelona i Girona. A l'estació de Balenyà varen ser rebuts pel Rector de la Universitat i membres de la colònia estiuenca de Viladrau. Des de Balenyà i amb els cotxes del Dr. Carulla i del Sr. Feliu Balcells es traslladaren a Viladrau, on foren rebuts per les famílies Carulla i Isamat, el Diputat a Corts Sr. Sandiumenge i l'Inspector provincial d'ensenyament primerenc de Girona, el Sr. Manuel Ibarz.

A Viladrau, des de les 7 del matí ja s'havien fet alguns actes religiosos, com una comunió general amb prèdica del Sr. Bisbe de Vic, doctor Torres i Bages, i un ofici solemne que es va celebrar a les 10 a la parròquia, actuant de celebrant el mossèn D. Antoni Planas i D. Jaume Bofill. A l'ofici va assistir l'Ajuntament de Viladrau en incorporació, presidit de l'alcalde Don Antoni Ariet, el tinent d'alcalde Don Antoni Pallàs, els regidors Don Andreu

Tordera, Don Miquel Salarich i Don Joaquim Colomé, amb el secretari Don Joan Duràn. En acabar l'ofici s'organitzà la comitiva per a anar a la casa del Rector, per reunir-se amb el Sr. Bisbe de Vic i Gonzalo Segovia, comte de Casa Segovia, Governador Civil de Girona, que es trobava a Viladrau des del dia anterior. Una vegada tots junts reunits es traslladaren al lloc en el qual s'havia construït la nova escola, a l'inici de la carretera d'Arbúcies.

El doctor Torras i Bages, revestit de pontifical, va beneir la nova escola i, una vegada acabada la cerimònia, les autoritats es dirigiren a una tribuna aixecada davant l'edifici-escola. Allà, l'alcalde i el doctor Carulla varen pronunciar discursos. Després es celebrà la confirmació, en la qual el Sr. Bisbe de Vic va donar el sacramental als nins de Viladrau. Finalment va tenir lloc el banquet i el "cotilló".

EL DISCURS DEL DR. CARULLA

Ocupà la presidència el Rector de la Universitat Dr. Valentí Carulla, a més d'altres personalitats. Enfront nombrós públic escoltava els discursos. Va començar l'alcalde de Viladrau un notable discurs, explicant els detalls de les gestions que es varen portar a terme per aconseguir la inauguració, gràcies a la iniciativa del Dr. Carulla i el suport del poble.

Després va parlar el Dr. Carulla, manifestant que més que una inauguració podia considerar-se la col·locació de la primera pedra, però a la vegada podia començar a funcionar al dia següent com a escola, amb mestre inclòs. Considerava que en fer-se càrrec del Rectorat, la seva principal feina era promocionar les escoles, ja que les considerava la base més sòlida per la cultura. Es diu -deia- que el mestre fa l'escola, però quan aquesta és una cova immunda, tots els esforços del mestre per bo que sigui, xoquen.

Sóc dels que creuen que en Magisteri hi ha mestres que són indignes de figurar-hi, però si fomentem la cultura arribarà el dia que aquests se separaran tots sols.

Va afegir que tothom comença per allò que més estima i per això havia començat per l'escola de Viladrau, procurant situar-la al nivell que li pertoca. També agrair a tots els que va seguir-lo en aquesta tasca i molt especialment a la població de Viladrau, que va ser un gran exemple de civisme, que amb el seu esforç va cobrir el préstec per la construcció de l'escola. Va acabar el seu discurs demanant als propietaris de Viladrau fer un esforç per acabar tot l'edifici projectat i indicava a l'alcalde que podia reprendre les obres avui mateix.

El comte de Casa Segovia en nom propi i del seu govern va donar les gràcies a tots els que havien fet possible aquesta obra i va elogiar al seu

promotor Dr. Carulla pels seu sentiment i gran cor. Va acabar el seu discurs manifestant que el Dr. Carulla era "Pere l'ermità" de la creuada que havia iniciat sobre l'ensenyança, i donant "vivas" a Catalunya i a Viladrau. Tots els oradors foren molt aplaudits.

HOMENATGE

A Viladrau es va fer un Homenatge al rector per acord de l'Ajuntament en sessió del 16 de juny de 1912, presidit per l'alcalde Antoni Ariet en el qual es va aprovar donar el nom de Plaça del Doctor Carulla a l'espai vora la capella de la Pietat. L'acte va tenir lloc a la mateixa plaça el dia 15 d'agost del mateix any. Ocupà la tribuna presidencial el Dr. Carulla i la seva filla Maria de les Neus, el batlle Dr. Ariet, el jutge de pau Martirià Font, el mossèn Ramon Vila i el secretari de l'Ajuntament Sr. Duran. L'alcalde llegí un discurs en el qual va agrair al Dr. Carulla la promoció de Viladrau, i es descobrí una làpida. Els germans Josep i Damià Pradell Pujol varen regalar la placa de galvanoplàstia que es col·locà a la plaça en el costat de la capella (Puigverd 2019). El Dr. Carulla també va donar les mercès per haver assignat la plaça amb el seu nom. Posteriorment els concurrents es desplaçaren a l'Hotel Bofill on va tenir lloc un àpat a final del qual Valentí Carulla també va fer un discurs. Hi varen assistir molts estiuejants de la colònia i amics de l'homenatjat. Ja hem comentat que Carulla tenia molta relació amb Viladrau, ja que hi havia estat de jove arran de patir una pneumònia i posteriorment hi anava els estius. Les seves estades varen promoure l'estiueig al poble per part de famílies benestants sobre tot de Barcelona.

Plaça del Dr. Carulla a Viladrau. (Ajuntament de Viladrau, 1912).

En motiu d'aquest acte el Dr. Antoni Ariet va pronunciar les paraules següents:

És tanta la bondat i la sinceritat de l'home eminent que Viladrau no pot menys que recordar-se del Dr. Carulla, que mercès a l'amor i grat apassionament que ell ha tingut i demostrat per aquest nostre poble, aquest s'ha fet gran, ha crescut, s'ha eixamplat i s'ha enriquit alhora, i els seus habitants han pogut en unes ocasions refrigerar les penes llurs, alleugerir en altres les pròpies congoixes, i fruit dels diferents avantatges d'una mà pròdiga y benefactora i de l'amorositat d'un ésser altament altruista que, interessant-se envers moltes altres persones, ha afavorit ja oficial ja particularment els interessos del poble de Viladrau.

Després Carulla contestà dirigint-se a la seva filla:

Mira filla, tu ets la gran; a tu et pertoca, en eix moment amb tu veig i amb tu parlo a tots els teus germans; escolta bé la voluntat del teu pare... Per anys que Déu de vida et concedeixi, no oblidis mai el que aquest poble ha fet pel teu pare... Esmenta-ho a diari amb els teus germans... mentres puguis a frec matern.

M'apar que sento la meua mare, la teua avia, com si del cel estant se migri... de no trobar-se amb nosaltres i poguer-ho dir. De ta mare, ma muller... les llàgrimes que humitejen llurs parpes... t'ho diuen tot.

Jo, al fer-te la comanda, es que et conec i se que ja mai l'oblidaràs; que amb tos germans primer i després... amb tos fills, si Deu te concedeix la glòria d'ésser mare... vindràs tot sovint aquí... a n'aquesta plaça, a rendir tribut d'agraïment al poble... honrant així la memòria del teu pare (Fuster 1978).

Després del descobriment de la làpida. El Dr. Carulla dirigint la paraula al auditori

Després del descobriment de la làpida a Viladrau.
(La Il·lustració Feminal Núm. 65, 1912).

Placa de la plaça Dr. Carulla. (Foto Oscar Farrerons, 2010).

BIBLIOGRAFIA

- AA.VV. (1924), *El Excmo. Sr. Marqués de Carulla y el Hospital Clínico de Barcelona. Opúsculo*. Barcelona.
- AA.VV. (1959), *Jornadas conmemorativas del cincuentenario del Hospital Clínico y Provincial. Barcelona 1907-1957*, Barcelona: Editorial Roca.
- Acta de la Sesión Pública Inaugural de la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona, celebrada el 30 de gener de 1902.
- Ajuntament de Viladrau (1912), *Homenatge al Iltm. Dr. D. Valentí Carulla*.
- BOFILL R. – BOFILL, E. (2004), *Els Bofill de Viladrau*, Barcelona: Fundació Jaume Bofill i Ferro.
- BOFILL, R. – ZAMORA, J. E. (2005), “Els inicis de l’estiueig a Viladrau. Montseny”, *Monografies del Montseny*, 20. Amics del Montseny.
- CARRERAS ROCA, M. (1954), “*Doctorado Médico, Archivos*”, *Médico-biográficos* 34, Barcelona.
- CARULLA MARGENAT, V. (1895), *El Azul De Metileno en Medicina. Individualidad clínica del mismo*, Tesi doctoral, Barcelona: Universidad Central.

Comunicacions de les III Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans, Universitat Autònoma de Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1979.

Fuster de Carulla, V. (1970), «Estudio biográfico del Dr. Valentín Carulla Margenat (1864-1923)», *Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana*, Vol 1. p. 397-406.

FUSTER, J. – RIPOL, S. – RODRÍGUEZ ARIAS, B. (1978), “Contribución al estudio biografico-médico de las más ilustres familias de Académicos. Los Carulla”, (sessió del dia 6-6-78), *Anales de la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona* 58 (253) 171-224.

GUERRA I ESTAPÉ, J. (1924), “Necrologia del Excmo. Señor doctor Don Valentín Carulla y Margenat. Primer marqués de Carulla, Presidente de la Real Academia de Medicina y Cirugía”, *Anales de la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona*, sessió del dia 12-6-1924.

Medina, R. – Casas, F. – Calvo, F. (1996), “Radiation Oncology in Spain: Historical notes for the Radiology Centennial”, *Radiation Oncolog and Biol. Phys.*; 15(5): 1075-1097.

PEYRÍ, J., *Apuntes no velografiados de un estudiante de Medicina Ocho-centista*.

PONS, P. (1964), “De las antiguas facultades de Medicina al Hospital Clínico de Barcelona”, *Medicina e Historia*, Enero- Marzo 1964.

PUIGVERT I SOLÀ, J. M. – FIGUERAS CAPDEVILA, N. (coords.) (2019), *Balnearios, veraneo, literatura: Agua y salud en la España contemporánea*, Madrid: Ed. Marcial Pons.